

CULTURES

Nr. 1 august-september 2009 Kr. 80

MAEND AF EN ANDEN VERDEN

Fotoserie fra Maputo

VERDENSBERØMMELSE MED EFFEKT

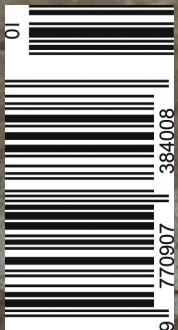
Det intolerante danmark

DET ESKLUDERENDE SPROGBRUG

Evnen til at rumme forskelligheder er essensen i demokratiet

VERDENSLITTERATUR • VERDENSMUSIK • VERDENSTEATER

CULTURES Nr. 1 august-september 2009

Sprogbrug

“Kulturel mangfoldighed, interkultur, flerkultur, multikultur, etnisk, 2G’er, indvandrere, integration, nydansker”...

Den massive dækning i medierne om problemer med indvandring og integration bidrager til at ord, som tidligere blev opfattet som neutrale, nedslides og med tiden tillægges nye betydninger

Refleksioner af Mik Aidt og Peter Hervik

Tag et ord som “etnisk”. For 10-15 år siden blev det opfattet som et neutralt ord, der kunne bruges til at beskrive eksempelvis indvandrernes musik og mad. Man lyttede til “etnisk musik” og gik på “etniske restauranter”. I realiteten fungerede “etnisk” som et pænere ord for “fremmed” eller “fremmedartet”.

Da nogen så begyndte at tale om “etniske danskere” – i betydningen “af dansk oprindelse” – opstod der sproglig forvirring. Stadig i dag er der mange, som tror, at en “etnisk dansker” er en person af ikke-dansksproget oprindelse, som har opnået dansk statsborgerskab. Politikeren Naser Khader er efter denne opfattelse “etnisk dansk”.

Den oprindelige betydning af “etnisk” stammer fra græsk, hvor begrebet for nogle årtusinder siden blev brugt om personer, som ikke var kristne og derfor ikke blev opfattet som en del af nationen. I dagens Danmark har “etnisk” tilsvarende fået en negativ klang af “bongo-bongo”, skjult subkultur og en placering uden for fællesskabet.

Mange af sådanne ord er ubevidst med til at fastholde flertallets sprogbrug i et ekskluderende verdensbillede af “dem” og “os”. Derfor er der behov for at være kreative og hele tiden komme op med ideer til et nyt sprog, der kan takle de udfordringer, vi beskæftiger os med – sådan at vi kan tale om tingene uden samtidig

at låse dem fast i forkerte eller negative betydninger.

Det ville være bekvemt, hvis vi så her kunne præsentere dig for en entydig "facitliste", som fortalte dig, hvad du skal sige, hvis du vil gøre "det rigtige". Det vil desværre aldrig være muligt. Der findes ikke nogen moralsk facitliste, ifølge hvilken man ikke må sige det ene eller det andet.

På den anden side kan man starte med at spørge: hvorfor bruge et ord om folk, som direkte frabeder sig at blive kaldt et bestemt ord? De fleste "sorte" (på engelsk: "blacks") bryder sig for eksempel ikke om at blive kaldt "nigger" eller "neger", fordi det fremkalder billeder af afrikanske slaver i USA, segregering, apartheid, Tarzan-film og King Kong. Vælger folk alligevel at kalde en mørk person for en "neger", en indvandrer for "perker", en handicappet for "idiot", så vil det i de fleste tilfælde være fordi de bevidst ønsker at bruge et ord, som er imod andres ønske. Valget

I det 21. århundrede er det at være "dansk" og have en flerkulturel baggrund ikke nogen modsætning. I dagens Danmark er der statistisk set ingen grund til, at man skulle føle sig som medlem af "de andre"-gruppen, blot fordi ens far kommer fra Cuba og ens mor er fra Sønderjylland. Børn og unge med tosproget eller ikke-dansksproget baggrund vil inden for den næste generation udgøre op mod 20 procent af Danmarks ungdom. I Københavns kommune bliver tallet sandsynligvis langt højere. Her fortæller Danmarks Statistik, at befolkningsandelen af indvandrere og deres efterkommere pr. 1. januar 2009 allerede udgjorde 21,2 procent.

At have en blandet kulturel baggrund er i dag en del af hverdagen og identiteten for over en halv million danskere. Og derfor giver al snak om "...anden baggrund end dansk" ganske enkelt ikke mening i dagens flerkulturelle Danmark.

“Der er en enorm magt i de begreber, vi bruger om andre mennesker...”

Anne Britt Djube, forsker

af ord og kategorier kræver ikke bare kreativitet, men også kritisk refleksion, sådan at man kan se de uheldige associationer, som man måske i første omgang er blind overfor og i virkeligheden ikke ønsker.

Især i skoler og uddannelsesinstitutioner har man i en årrække favoriseret udtrykket "tosproget". Som tiden er gået associeres det at være "tosproget" i dag med bandekriminalitet, æresbegreber og et råt sprog. Termen "tosproget" har ikke længere noget med de pågældende personers sproglige færdigheder at gøre, men dækker over deres sociale placering og nogle problemer, som handler om andre ting end lige sproget. På samme måde er det gået med en betegnelse som "andengenerationsindvandrer". En uofficiel undersøgelse viste i 2001, at 49 ud af 50 gange, ordet "andengenerationsindvandrer" blev brugt i medierne, var det i forbindelse med kriminalitet.

I dag er der mange danskere – op mod en tiendedel af befolkningen – som har det, der i statistikkerne defineres som "indvandrerbaggrund". Der er desuden mange "indfødte danskere", som efter langvarige ophold og ægteskab i udlandet har flerkulturelle og interkulturelle færdigheder, eller som har en dobbelt eller flerfyldt oplevelse af, hvad det vil sige at have en "kulturel baggrund". Rigtigt mange danske børn vokser op i en tosproget eller flersproget virkelighed uden at figurere i statistikkerne nogen steder. Så procenttallet af "flerkulturelle danskere" må forventes at være højere end de officielt angivne otte procent. Derfor er tiden for eksempel for længst kommet til at finde nye udtryk, som ikke indeholder ordet "anden", sådan som det ellers ofte ses anvendt i sammenhænge som

“person af anden etnisk herkomst”

“person af anden kulturel baggrund”

“person med anden etnisk baggrund end dansk”

“person med anden kulturel baggrund end dansk”

“person med anden etnisk bagage end leverpostej”

“Kulturel mangfoldighed” er i stigende grad kommet ind i hverdagen som det almindelige, også i tidligere "mono-kulturelle" familier. Tager man deltagelsen i det kulturelle udbud med i betragtning, kan man desuden tilføje, at ikke bare er danskernes baggrunde og mobilitet præget af kulturel mangfoldighed og kosmopolitanisme, men også af de kulturprodukter fra hele verden, som vi forbruger. Vi forbruger flerkulturelt.

Fælles for de mange udtryk, som forsøger at opstille skillelinjer mellem "etniske danskere" og "etniske minoriteter" er, at de fastholder et ekskluderende "dem"-og-"os" univers.

Hvem siger for eksempel, at man som medlem af gruppen "etnisk minoritet" ikke også skulle kunne være "etnisk dansker"?

I 1960'erne og 1970'erne talte man i danske medier friskt og frejdigt om "fremmedarbejderne" – den tyrkiske arbejdsstyrke, som Danmark inviterede til at komme og tage arbejde på fabrikkkerne. Det ord gik man så væk fra i takt med, at de tyrkiske "gæstarbejdere" slog sig ned og begyndte at tale og forstå det danske sprog og ordets klang begyndte at virke stødende. Tilsvarende har selv et forholdsvis neutralt ord som "indvandrer" i løbet af det seneste årti fået en negativ ladning, fordi det så ofte bruges til at markere stemplet "de andre".

Når man taler om etniske grupper og etnicitet, går det ofte på det visuelle: at der er grupper i samfundet, som ser "anderledes" ud – man taler om en "visuel minoritet". Men betegnelsen er ikke langtidsholdbar – dels taler vi eksempelvis ikke om nogen "hørbare minoriteter", dels er der områder i Danmark, hvor det at have familiære rødder i et ikke-vestligt land er helt normalt.

En anden gruppe, som blandes ind i det foranderlige landskab af begreber, er adoptivbørnene. De fremkalder den anden kulturel forståelse og opfattes typisk som værende mere "danske" end for eksempel Hassan, hvis farfar kom fra Libanon – og dét på trods af, at Hassan er født i Danmark, mens adoptivbørnene er født i udlandet.

Det visuelle tillægges stor betydning, når vi taler om Hassan

– de “etniske minoriteter”, “indvandrerne”, de “tosprogede”, og så videre – men når det kommer til adopterede, så fjernes betydningen af kropslige forskelle. Her træder en slags farveblindheds-ideologi frem, der siger, at de fysiske forskelle (hudfarve, øjne, kindben, hår) absolut ikke må betyde noget. Samtidig oplever de adopterede selv, at det faktisk gør en meget stor forskel. De føler sig eksempelvis asiatiske udenpå, men så snart rygsækken åbnes, så “vælter det ud med sovs og kartofler og frikadeller”. (Citat fra en doktorafhandling af Lene Myong Petersen).

Vær specifik! Men hvilke ord skal vi så bruge – eksempelvis hvis vi ønsker at invitere folk med en flerkulturel erfaring med ind i vores bestyrelser, eller når vi søger at beskrive en ny, mangfoldig og inkluderende medarbejderpolitik? Hvordan skaber vi et nyt sprog, som ikke er ekskluderende?

Det første væsentlige spørgsmål, som man må stille sig selv er: Hvorfor insistere på at finde en fælles kategori for alle “de andre”?

En undersøgelse, hvor man spurgte folk med minoritetsbaggrund hvad de ønsker at blive kaldt, viste at mange foretrak en meget specifik bindestregs-betegnelse i stil med “dansk-tyrkisk”, “dansk-somali”, og så videre. Altså et ønske om at komme væk fra generaliseringerne og være så specifikke og præcise som muligt, når vi omtaler en bestemt gruppe mennesker.

Vi skal være bevidst om, at når vi uden særlig omtanke bruger begreber, som sætter forskelligartede folk sammen i store, udefinerbare grupper, så er vi i virkeligheden – ofte ubevidst – med til at underbygge et “dem”-og-“os” verdensbillede. Når vi taler om “etniske” grupper, sætter vi uden at blinke folk i én bås, som ellers har rødder i så forskellige kulturer som den afrikanske, den latinamerikanske, den asiatiske, australske, japanske, indiske og så videre.

Vi bliver hele tiden nødt til at konkretisere, hvad vi præcis mener, når vi bruger ord, udtryk og begreber som for eksempel “nydanser” og lignende udtryk. De fleste kategorier antyder hvilke tilhørsforhold eller hvilken grad af danskhed en given person og personens grupper tildeles. Bliver du kaldt “nydanser”, så ligger det implicit, at dermed er du endnu ikke “helt” dansk.

En undersøgelse, som tidskriftet Samspil lavede i samarbejde med analyseinstituttet Catinét i 2001, viste, at kun hver femte indvandrer og flygtning kan acceptere betegnelsen “nydanser”. Kun meget få af de 1.000 interviewede indvandrere og flygtninge i Danmark fra ikke-vestlige lande ønsker at blive kaldt “danskere” – og det viste sig rent faktisk at være dem, der er født og opvokset i Danmark, der nødigst vil kaldes “danskere”. Tidskriftet Samspil lagde i sin opsummering af undersøgelsens resultater vægt på, at indvandrerne og flygtningene i Danmark ikke selv har noget markant bud på en fælles betegnelse.

Vi har brug for konstant at bearbejde og omtænke, hvordan vi bruger forskellige kategorier – hvis vi søger efter en sprogbrug, som er positiv og konstruktiv, når vi taler om grupper og minoriteter. I starten kan det måske synes ligegyldigt, om vi vælger den ene kategori eller den anden. Men når først vi har valgt, vil valget altid være relevant.

Der findes ingen liste over rigtige eller forkerte identitets-kategorier. Listen nedenfor er meget subjektiv og kan diskuteres i det uendelige. Den er blot udtryk for en pejling af, hvor sprogbarometeret står lige p.t. og her og nu, mens disse linjer skrives, og ment som et oplæg til diskussion

Mik Aidt er journalist og medstifter af Cultures. Peter Hervik er antropolog.

NEUTRALT LADET

andengenerationsdanser
flerkultur, flerkulturel, flerkulturel baggrund
hybrid
ikke-dansksproget baggrund
ikke-vestlig oprindelse
interkultur, interkulturel
kulturelle minoriteter
kulturmøde
new audience development
synlige minoriteter
tværkulturel
udlænding (når det drejer sig om en besøgende af udenlandsk nationalitet)

DEM OG OS LADET

2G
andengenerationsindvandrer
brun
dansk-danser
etnisk
etnisk dansker
etnisk minoritet
fremmedkulturel
indvandrer
indvandrerbaggrund
integration
minoritetsbaggrund
multikultur
nydanser
race
sort
tosproget
tredje verden
udlændingebaggrund
verdensmusik